

ANALIZA E ZHVILLIMIT TË VENDBANIMEVE NË KUADËR TË TERRITORIT TË KOMUNËS KONTRIBUT PËR PLANIFIKIMIN HAPËSINOR

Ibrahim RAMADANI¹ & Ferim GASHI²

ABSTRAKT

Në këtë punim do të analizohet gjendja aktuale e vendbanimeve në territorin e përzgjedhur të komunës së Kaçanikut, me qëllim të zhvillimit të kontrolluar të tyre dhe përdorimit racional të tokës, ndërsa kjo mund të arrihet me rritjen e densitetit të banimit, duke plotësuar boshllëqet brenda zonave të banuara. Kjo do të ndikojë në zhvillimin efikas të infrastrukturës, si dhe qasje më të lehtë të banorëve në këtë sistem. Zhvillimi kompakt i vendbanimeve do të kontribuojë në ruajtjen e tokës bujqësore, ndërsa në anën tjetër; vendbanimet do të transformohen në zona tërheqëse dhe funksionale për popullsinë. Për të arritur këto qëllime, duhet të marrë parasysh elementet në vijim: dendësia e popullsisë, parashikimet dhe proceset demografike, sipërfaqet ekzistuese të ndërtuara, kategoritë e tokave etj.

Fjalë kyçe: vendbanim, planifikim, infrastrukturë, dendësi banimi.

SUMMARY

In this paper we will analyze the current situation of the settlements in the municipality of Kaçanik, which aims controlled development and rational use of lands, and this can be achieved by increasing the density of housing, filling gaps within built-up areas. This would affect the efficient development of infrastructure, as well as easier access to inhabitants in this system. Compact development of settlements will contribute to the preservation of agricultural land, while in the other hand; settlements will be transformed into attractive and functional areas for the population. To achieve these goals we must take into account the following

---

¹ **Assoc.Prof.Dr. Ibrahim RAMADANI**, ibrahimramadani@yahoo.com
University of Prishtina, Geography department, www.uni-pr.edu
Tel. +37744 139 730; Fax: ++381 38 549 872

Address: 10000, Str. "Nëna Terezë" no.no., Prishtinë, Kosova

² **Dr. Ferim GASHI**,

Institution: University of Prishtina/ Faculty of Mathematics and Natural Science

Department of Geography Address: Mother Theresa Street, 10 000 Prishtina, Republic of Kosovo

Gsm.: +377 (0) 44 114 674, _386 (0) 49 114 674

E-mail: ferim.gashi@uni-pr.edu, ferimgashi@gmail.com

elements: the density of population, demographic projections and processes, existing constructed surfaces, land categories.

Keywords: *settlements, planning, infrastructure, residential density.*

1. HYRJJE

Trajtimi i vendbanimeve në planet zhvillimore komunale është veprim i domosdoshëm dhe element kyç ngase i tërë aktiviteti dhe organizimi i jetës së shoqërisë njerëzore ka qenë dhe është i lidhur për to. Territori në fjalë (Komuna e Kaçanikut) shtrihet në pjesën jugore të Kosovës, me sipërfaqe rreth 211 km² dhe me 31 vendbanime. Në komunën e Kaçanikut ndodhet vetëm një qendër urbane dhe administrative, e cila është e pamjaftueshme për realizimin e nevojave të popullsisë lokale, ndërsa gjatë analizës së gjendjes ekzistuese mund të nxirren konkluzat dhe propozime për një zhvillim më të avancuar të vendbanimeve dhe organizim sa më funksional të tyre.

Tipizimi i vendbanimeve në aspektin demografik dhe morfologjik është njëra ndër metodat më të rëndësishme për të interpretuar karakteristikat e sistemit popullativ, si dhe mënyrën dhe cilësinë e jetës në vendbanimet e territorit të caktuar. Sipas kësaj, vendbanimi më i madh dhe më i dendur nënkupton mënyrën e jetës më cilësore në shumë aspekte, kurse vendbanimi më i vogël zakonisht tregon të kundërtën e asaj të parës.³ Pikërisht nga kjo arsye vendbanimet kategorizohen sipas madhësisë demografike dhe strukturës morfologjike, ndërsa në bazë të analizës së këtyre karakteristikave përcaktohen pikat strategjike zhvillimore të komunës apo regjionit të caktuar.

2. MATERIALET DHE METODAT

Qëllimi kryesor i këtij punimi është formulimi i një modeli lidhur me trajtimin e vendbanimeve për nevojat e planifikimit hapësinor të territorit të caktuar, nga fakti se vendbanimet janë elementi themelorë gjeohapësinor dhe indikator i zhvillimit të gjithëmbarshtëm shoqëror-ekonomik, por edhe faktor i të gjitha ndikimeve në mjedis. Në këtë rast është marrë si model trajtimi i vendbanimeve në kuadër të komunës së Kaçanikut për nevojat e hartimit të planit komunal, nga gjithësej 30 komuna sa janë në Kosovë, ndërsa analiza e këtij problemi mbështetet në numrin dhe shtrirjen e vendbanimeve në hapësirën e caktuar, klasifikimin sipas madhësisë demografike, funksionale

³ I. Ramadani, Zhvillimi rural, Dukagjini, Pejë, 2004, p 182.

dhe morfologjike. Me ndihmën e GIS-it dhe paraqitjen grafike mundësohet përcaktimi i pozitës së të gjitha tipeve të vendbanimeve dhe nga kjo mund të nxirren konkluzat të rëndësishme për zhvillimet e ardhshme të vendbanimeve, kahet e zgjerimit të tyre, faktorët zhvillimor, dendësinë relative dhe absolute të vendbanimeve në hapësirë, ndikimin në mjedis, zgjerimin e procesit të urbanizimit në regjionin e caktuar etj.

3. DISKUTIMI DHE REZULTATET

Procesi i zbrzjes së territoreve kodrinore-malore në mënyrë spontane, zgjerimi i vendbanimeve dhe koncentrimi i popullsisë në zonat e rrafshëta, të cilat edhe ashtu kanë dendësi të madhe të popullsisë, mund të ketë pasoja negative në aspektin strategjik dhe konvencional për të ardhmen e komunës dhe Kosovës në tërësi. Prandaj, kjo na obligon si individ dhe shoqëri që të gjejmë forma dhe mënyra për ta ndaluar këtë proces. Kjo mund të realizohet me zhvillimin e turizmit rural, stimulimin e prodhimitarisë bujqësore me organizim dhe teknologji bashkëkohore, lidhjen e vendbanimeve me ndërtimin e rrugëve, ndryshimin e skemës së organizimit funksional përmes themelimit dhe zhvillimit të qendrave dhe bashkësive rurale, pajisjen e këtyre vendbanimeve me funksione të domosdoshme me të cilat do të përmbushin nevojat e përditshme të popullsisë etj.

Vendbanimet sipas madhësisë demografike në Komunën e Kaçanikut mund t'i kategorizojmë në: vendbanimet e vogla rurale, të mesme rurale, të mëdha rurale dhe vendbanimet e karakterit urban. Në bazë të regjistrimit të popullsisë nga komuna, të vitit 2009, në grupin e vendbanimeve të vogla deri në 500 banorë mund të grupohen 9 vendbanime. Në kategorinë e dytë të vendbanimeve (500-999 banorë) janë 10 vendbanime. Në kategorinë e tretë të vendbanimeve (1.000-1.999 banorë) janë 8 vendbanime. Në kategorinë e katërt (2.000-4.999 banorë) janë 2 vendbanime. Në kategorinë e pestë radhitet vetëm Kaçaniku-qendër komunale me 13.450 banorë. Kaçaniku si qendër komunale shtrihet ndërmjet masiveve malore të Sharrit dhe Karadakut, në boshtin kryesor komunikativ që lidhë Prishtinën me Shkupin, në distancën prej 50 km nga kryeqendra e Kosovës dhe 30 km nga Shkupi. Ndërsa, vet pozita e volitshme e Kaçanikut rrëzë këtyre maleve duhej të ishte atraktive për banim që nga parahistoria.⁴

Pjesëmarrja e numrit të banorëve të Kaçanikut në raport me numrin e përgjithshëm të komunës ka ndryshuar dukshëm në këto dekadat e fundit. Nga viti 1948 deri në vitin 2009 pjesëmarrja e numrit të banorëve në raport me numrin e përgjithshëm të popullsisë së komunës rritet nga 12.8%, në 35.2% të popullsisë që jeton në këtë qendër urbane - komunale.

Gjithashtu edhe shtrirja hapësinore e vendbanimeve sipas madhësisë është e një rëndësie të veçantë për planifikimin dhe rregullimin e hapësirës. Në bazë

⁴ I. Ramadani, Zhvillimi rural, Dukagjini, Pejë, 2004, p 23

të kësaj analize mund të përcaktohen kahet e zhvillimit dhe organizimit të më tejme shoqëro-ekonomik në hapësirën e caktuar.⁵ Madhësia mesatare e vendbanimeve në Komunën e Kaçanikut është 1.316 banorë, mirëpo dallimet në numrin e popullsisë të disa vendbanimeve janë të konsiderueshme. Nëse bëjmë krahasimet pa vendbanimin e Kaçanikut atëherë dallimet sillen në mes maksimumit 2.495 banorë (Begraca) dhe minimumit 7 banorë (Nikoci), që është dallim shumë i madh. Këto diferenca janë të kushtëzuara nga pozita e vendbanimeve dhe gjeomorfologjia e terrenit. Prandaj, është me rëndësi edhe analiza e shtrirjes së këtyre vendbanimeve sipas zonave të lartësisë mbidetare.

Tabela 1. Struktura e vendbanimeve sipas madhësisë demografike, 1981-2009⁶

Vendbanimet sipas kategorive të madhësisë	Numri i vendbanimeve			
	1981	%	2009	%
0-499	12	41.4	8	27.6
500-999	8	27.6	10	34.5
1000-1999	8	27.6	8	27.6
2000-5000	-	-	2	6.9
Mbi 5000	1	3.4	1	3.4
Gjithsej	29	100.0	29	100.0

Prezenca e disa vendbanimeve të kategorive të mëdha ka ndikim të rëndësishëm në organizimin e hapësirës dhe sistemin funksional të vendbanimeve.⁶ Në strukturën e vendbanimeve sipas madhësisë dominojnë ato të kategorisë së mesme. Sidomos në zonën e ulët ka më së shumti vendbanime të kategorisë së mesme (1.000-2.000 banorë), që janë 7 vendbanime, ose 87.5% të kësaj kategorie, ndërsa vendbanimet e mëdha (mbi 2.000 banorë) janë 3 vendbanime.

Zona kodrinore-malore arakterizohet me vendbanime të vogla të kategorisë deri 500 banorë, që përfshin 87.5% të kësaj kategorie. Numri më i madh i këtyre vendbanimeve ka pasur zvoglim (17 vendbanime, ose 58.6%).

Nga tabela shihet se vendbanimet e kategorisë së vogël deri në 500 banorë kanë pasur zvogëlim në numër, nga 12 sa ishin në vitin 1981, në 8 vendbanime në vitin 2009. Ndërsa vendbanimet e kategorisë 500-1.000 banorë janë rritë në numër, nga 8 sa ishin në vitin 1981, në 10 në vitin 2009.

⁵ I. Ramadani, Zhvillimi rural, Dukagjini, Pejë, 2004, p 35.

⁶ B. Kojic, Seoska arhitektura i rurizam, p.136. krahaso; D. Simonovic, Uredjenje seoski teritorija i naselja, G.K. Beograd, 1980. p 89.

Vendbanimet e kategorisë 1.000-2.000 banorë mbetën në numër të njëjtë, vetëm 8 vendbanime në vitin 2009.

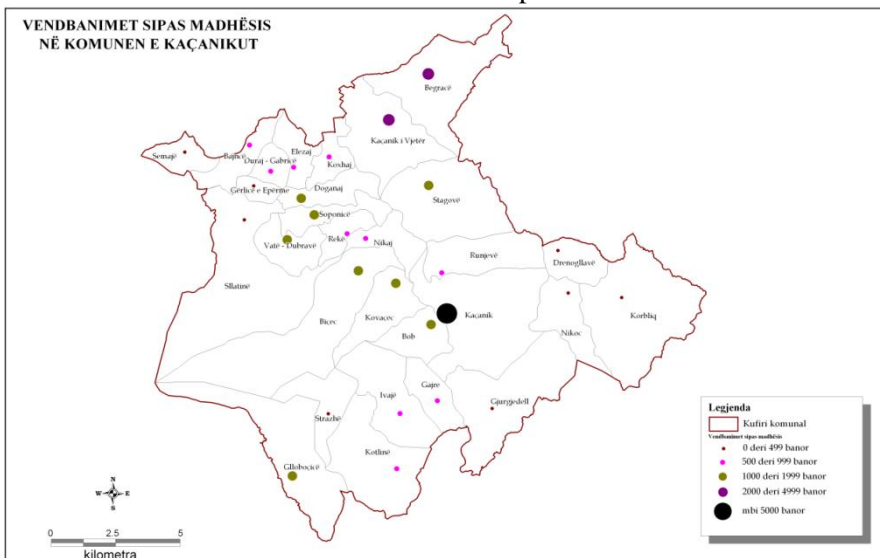
Vendbanimet e mëdha të kategorisë 2.000-5.000 banorë e kanë rritë numrin nga 0 në vitin 1981 në 2 vendbanime në vitin 2009, ndërsa në kategorinë e vendbanimeve mbi 5.000 banorë numri ka mbet i njëjtë në periudhën 1981-2009, vetëm me 1 vendbanim (Kaçaniku). Nga e tërë kjo shihet se ndryshimet në strukturën e vendbanimeve sipas madhësisë janë shumë të vogla.

Zona kodrinore-malore arakterizohet me vendbanime të vogla të kategorisë deri 500 banorë, që përfshin 87.5% të kësaj kategorie. Numri më i madh i këtyre vendbanimeve ka pasur zvoglim (17 vendbanime, ose 58.6%).

Nga tabela shihet se vendbanimet e kategorisë së vogël deri në 500 banorë kanë pasur zvogëlim në numër, nga 12 sa ishin në vitin 1981, në 8 vendbanime në vitin 2009. Ndërsa vendbanimet e kategorisë 500-1.000 banorë janë rritë në numër, nga 8 sa ishin në vitin 1981, në 10 në vitin 2009. Vendbanimet e kategorisë 1.000-2.000 banorë mbetën në numër të njëjtë, vetëm 8 vendbanime në vitin 2009.

Vendbanimet e mëdha të kategorisë 2.000-5.000 banorë e kanë rritë numrin nga 0 në vitin 1981 në 2 vendbanime në vitin 2009, ndërsa në kategorinë e vendbanimeve mbi 5.000 banorë numri ka mbet i njëjtë në periudhën 1981-2009, vetëm me 1 vendbanim (Kaçaniku). Nga e tërë kjo shihet se ndryshimet në strukturën e vendbanimeve sipas madhësisë janë shumë të vogla.

Harta 1. Vendbanimet sipas madhësisë

Shikuar në aspektin e strukturës morfologjike-urbanistike, dallohen dy tipa të vendbanimeve:

1. Vendbanimet e tipit të grumbulluar dhe
2. Vendbanimet e tipit të shpërndarë.

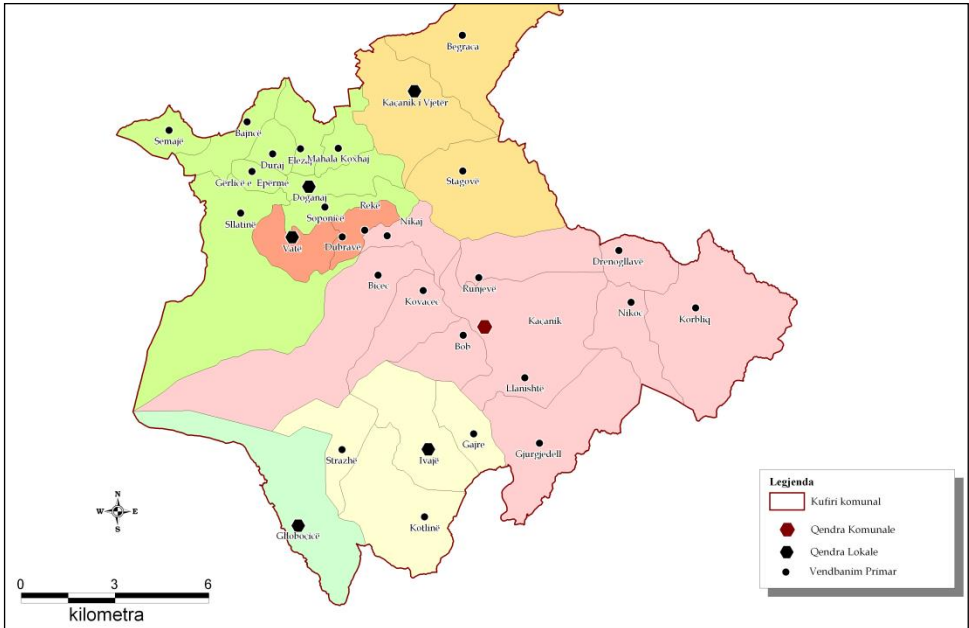
Vendbanimet e tipit të grumbulluar janë prezent kryesisht në zonën e ulët të fushës, oborret ekonomike janë të madhësive të ndryshme, por zakonisht me sipërfaqe të vogla. Në këto vendbanime është e theksuar qartë zona e ndërtimit. Në bazë të konsultimit të hartave topografike dhe kadastrale të territorit të komunës, është vlerësuar se shumica e këtyre vendbanimeve kanë pozitë të përshtatshme në raport me zonën e tyre kadastrale, rrugët publike i prekin shumicën e këtyre vendbanimeve ose janë afër tyre, prandaj ato janë të lidhura mjaft mirë ndërmjet veti, si dhe me qendrat tjera të rendit më të lartë. Te këto vendbanime kohët e fundit vërehet një formë e re e ndërtimit, sidomos përgjatë vijës së asfaltuar me karakter rendor të objekteve. Ky proces mund të quhet transferimi i vendbanimit nga tipi grumbullor në tip rendor.⁷ Te këto vendbanime vërehet edhe procesi i aglomerimit ose bashkimit të tyre për shkak të zgjerimit dhe afërsisë së tyre ndërmjet veti, varësisht nga kushtet gjeomorfologjike të terrenit. Ky tip i vendbanimeve në krahasim me tipin e shpërndarë të fshatit është shumë më i përshtatshëm sepse dendësia e volitshme mundëson përmirësimin e kushteve dhe cilësinë e jetës me pajisje urbane dhe objekte të standardit shoqëror.

Vendbanimet e tipit të shpërndarë janë prezent kryesisht në viset kodrinore-malore. Karakteristikë themelore e këtyre vendbanimeve është ndarja e tyre në lagje të banimit në tërë territorin e fshatit. Këto vendbanime nuk posedojnë elemente të centralitetit, ndërsa dendësia e popullsisë është e vogël. Këto vendbanime janë përfshirë nga procesi i depopullimit dhe zbrazja përfundimtare e tyre. Mënyra e vetme për t'i shpëtuar këto vendbanime nga shuarja e plotë do të ishte ndërtimi i rrugëve, formimi i qendrave rurale etj, kurse këto veprime do të reflektohen në pozitivisht dhe moralisht tek popullsia e këtyre viseve që të mbeten aty.

---

⁷ M. Kadić, Ruralna naselja, A.F, Sarajevo, 1978, p 21.

Harta 2. Organizimi administrativ i Komunës

Me rëndësi të veçantë për procesin e planifikimit do të ishte edhe analiza e dendësisë hapësinore të vendbanimeve dhe largësia mesatare e tyre. Dendësia mesatare e vendbanimeve në territorin e komunës është 14.7 vendbanime në 100 km² (në Kosovë 13,2 vendbanime në 100 km²).

Në këto raste është me rëndësi të analizohet edhe shtrirja territoriale sipas zonave, ngase sa më atraktive që do të jetë një hapësirë, ajo do të jetë edhe më e populluar dhe anasjelltas.⁸ Në bazë të llogaritjeve vërehet se rritja demografike e vendbanimeve dhe transformimi fizik i tyre në zonën e ulët është shumë më i shpejtë në krahasim me vendbanimet kodrinore-malore.⁹

Për të treguar vlerën e një hapësire, rëndësi të veçantë ka analiza e dendësisë relative, dendësia rurale, por edhe agrare.¹⁰ Vlerat e

⁸ K. Doksiadis, Čovek i grad, Nolit, Beograd 1982, p 71.

⁹ R. Çavolli, Gjeografia regjionase e Kosovës, ETMMK, Prishtinë 1997, p 127-140.

¹⁰ A. Pushka, Aspekte gjeopopullative në Kosovë, p 237. Krahaso; Simonovic, Uredjenje seoskih teritorija i naselja, p 43

Ilogaritura tregojnë se dendësia relative e popullsisë së zonës kodrinore- malore është mjaft e vogël në krahasim me atë të zonës së ulët dhe në nivel të komunës, që kohëve të fundit kjo dukuri po merr përmasa shqetësuese. Gjithashtu edhe potenciali demografik ndryshon varësisht nga distanca prej qendrës kryesore.¹¹ Një rregull e tillë është në korrelacion me madhësinë e qendrës.¹²

4. KONKLUZAT

Në bazë të kësaj analize lidhur me zhvillimin e vendbanimeve mund të konkludohet se dendësia e banimit është e vogël pothuajse në të gjitha vendbanimet, ndërsa kjo do të reflektohet në shfrytëzimin joracional të tokës. Prandaj, plani zhvillimor i Komunës duhet të definoj zonat e zhvillimit të ardhshëm, brenda së cilave është i lejuar ndërtimi dhe zhvillimi i aktiviteteve brenda këtyre zonave. Shumica e vendbanimeve shtrihen në zonën e ulët, ndërsa pjesa dërmuese e popullsisë së komunës jeton në këtë zonë e cila karakterizohet me tokën më cilësore bujqësore, që njëherit është edhe hapësira më vitale për zhvillimin e ardhshëm të komunës. Nga kjo arsye, vendbanimet duhet të zhvillohen në konceptin e dendësisë, gjegjësisht në plotësimin e zbrazëtirave brenda zonave të ndërtuara. Me qëllim të organizimit sa më efikas të shërbimeve për banorët e kësaj komune nevojitet zgjerimi i infrastrukturës dhe veprimtarive kryesore ekonomike, ndërsa kjo do të reflektohet në përmirësimin e kushteve jetësore të popullsisë.

Për arritjen e këtyre qëllimeve duhet marrë për bazë elementet në vijim:

- Kompaktësia e vendbanimeve
- Ruajtja e tokës bujqësore të kategorisë I - IV
- Kontrolli i ndërtimeve përgjatë korridoreve rrugore,
- Mbrojtja e zonave me trashëgimi të pasur kulturore dhe natyrore
- Kontrolli i ndërtimeve në zonat e rrezikuara nga fatkeqësitë natyrore
- Pajisja e zonave të reja për ndërtim me infrastrukturë dhe shërbimet elementare.
- Lidhja funksionale e vendbanimeve me qendrën urbane.

---

¹¹ M. Vresk, Osnove urbane geografije, Skolska Knjiga, Zagreb, 1980, p 78.

¹² A. Pushka, Aspekte gjeopopullative në Kosovë. p 237.

REFERENCAT:

1. Çavolli R, Gjeografia regjionase e Kosovës, ETMMK, Prishtinë 2000.
2. Doksiadis K, Čovek i grad, Nolit, Beograd, 1982.
3. Kadić M, Ruralna naselja, AF, Sarajevo, 1978.
4. Kojić B, Seoska arhitektura i rurizam, GK, Beograd, 1973.
5. Pushka A, Aspekte gjeopopullative në Kosovë, Prishtinë, 1990.
6. Ramadani I, Zhvillimi rural, Dukagjini, Pejë, 2004.
7. Simonović D, Uredjenje seoski teritorija i naselja, G.K. Beograd, 1980.
9. Vresk M, Osnove urbane geografije, Školska Knjiga, Zagreb, 1980.